

Вікторыя Голубева*

ПРЫСЛОЎЕ Ў СІСТЭМЕ ПРАДМЕТНЫХ І ПРЭДЫКАТНЫХ СЛОЎ БЕЛАРУСКАЙ МОВЫ

ADVERB IN THE SYSTEM OF SUBSTANTIVE AND PREDICATIVE WORDS OF BELARUSIAN

The article is devoted to categorical status of adverbs in modern Belarusian. The adverb combines the features of substantive and predicative words. It is shown adverb does not belong to either class but it is closer to predicative words.

Keywords: adverb, substantive, predicate

Slowa kluczowe: przysłówek, rzeczownik, predykat

Праблема функцыянальнай спецыфікі часцін мовы асвятлялася яшчэ з Антычнасці. Платон і Арыстоцель адзначалі, што найбольш тыповай функцыяй дзеяслова і прыметніка з'яўляецца прэдыкатыўная, а назоўнік часцей за ўсё выступае суб'ектам прэдыкацыі. З гэтых часоў у лінгвістыцы трывала ўсталявалася адна з апазіцый у часцінамоўнай сістэме: субстанцыянальныя, канкрэтна-прадметныя – прыкметавыя, атрыбутыўныя словы з адцягнёнай семантыкай. Згаданае проціпастаўленне з'яўляецца асновай для вылучэння ідэнтыфікуючых і прэдыкатных моўных знакаў у рамках логіка-камунікатыўнага падыходу да аналізу значэння Н.Д. Аруцонавай [1999, с. 1–5].

Выяўляючы спецыфіку абедзвюх груп слоў, лінгвісты сканцэнтравалі ўвагу на тыповых функцыях перш за ўсё назоўніка, дзеяслова і прыметніка.

---

* Сектар камп'ютарнай лінгвістыкі, Інстытут мовазнаўства імя Якуба Коласа, Цэнтр даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры НАН Беларусі, 220072, Рэспубліка Беларусь, г. Мінск, вул. Сурганава, 1/2; e-mail: v.k.golubeva9@gmail.com.

У той жа час прыслоўе – чацвёртая сярод асноўных часцін мовы [Шведова, 1980, т. 1, с. 456], “кардынальных” лексіка-граматычных класаў, якія “абслугоўваюць у першую чаргу пазнавальна-класіфікацыйную дзейнасць чалавека і самі садзейнічаюць яе прагрэсу” [Кубрякова, 1978, с. 31], у цэлым застаецца значна менш вывучаным у параўнанні з назоўнікам, дзеясловам і прыметнікам, што неаднаразова канстатавалася даследчыкамі [Савелова, 2009, с. 9; Филипенко, 2003, с. 6]. У большасці лінгвістычных прац, прысвечаных тыпалогіі лексіка-граматычных катэгорый, пытанне аб месцы класа адвербаў у сістэме прадметных і непрадметных часцін мовы або ўвогуле абмінаецца, або проста канстатуецца іх прыналежнасць да прыкметавых слоў.

Пошук інтэгратывных асноў для прыслоўя ўскладняюць такія яго ўласцівасці, як словаўтваральная друкнасць, сінхранічная і дыяхранічная суадноснасць з усімі самастойнымі часцінамі мовы; выкліканая гэтым семантычная шматпланавасць (магчымасць абазначаць практычна ўсе базавыя анталагічныя паняцці – якасць, колькасць, месца, час, абумоўленасць, сумеснасць, etc.); сінтаксічная рознафункцыянальнасць у структуры выказвання (здольнасць прымыкаць да ўсіх знамянальных слоў, пашыраць сказ у цэлым).

Скразная гетэрагеннасць прыслоўяў абумоўлівае тое, што пэўнымі сваімі ўласцівасцямі яны істотна адрозніваюцца ад іншых лексіка-граматычных класаў і таму парушаюць “стройнасць” апісання часцінамоўнай сістэмы, у прыватнасці, падсістэмы асноўных часцін мовы.

Прыслоўе вылучаецца пры вызначэнні агульнакатэгарыяльнай прыкметы, якая для астатніх асноўных часцін мовы ўключае адметны паняццыйны кампанент (назоўнік – ‘прадметнасць’, дзеяслоў – ‘працэсуальная прыкмета’, прыметнік – ‘непрацэсуальная прыкмета’), а адвербіяльная класема (‘прыкмета прыкметы’) арыентавана на сінтаксіс паняццыйных катэгорый, на сувязі адверба ў сказе, г. зн. выяўляецца шляхам суаднясення прыслоўя з іншымі словамі, якія яно мадыфікуе.

У словаўтварэнні прыслоўяў адвербіялізацыя займае непарарцыянальна вялікае месца адносна марфалагічных спосабаў, калі яе параўнаць, напрыклад, са з’явамі пераходу ў сферы назоўнікаў і прыметнікаў. Пры субстантывацыі і ад’ектывацыі можна пры неабходнасці “імгненна” ўтварыць новае слова, паставіўшы яго ў адпаведнае сінтагматычнае акружэнне (*непатрэбная рэч* → *усё непатрэбнае*; *падсалоджаны чай* → *падсалоджаны стыль*). Адвербіялізацыя – гэта працяглы працэс, у выніку якога знікаюць зыходныя словы або адасабляюцца іх прыназоўнікава-

склонавыя формы: *кнізу, на дыбы, на бягу, усмак*. У параўнанні з іншымі самастойнымі часцінамі мовы прыслоўе парушае традыцыйныя суадносіны “лексэма – функцыя (форма)”, паколькі ставіць лексічную тоеснасць у строга акрэсленую залежнасць ад тыпу сінтаксічнага ўжывання [Богданов, 2008, с. 546]. Параўн.: *зверху, наверх, наверхсе* – гэта розныя адвербіяльныя лексемы, а *з даху, на дах, на даху* – формы аднаго назоўніка.

Сфарміраванае на базе розных часцін мовы прыслоўе толькі часткова пераймае іх функцыі. Ступень захаванасці або характар трансфармацыі ў прыслоўі ўласцівасцей розных тыпаў слоў – прадметных і прэдыкатных, на аснове якіх узнікаюць адвербіяльныя лексемы, з’яўляюцца прадметам даследавання ў дадзеным артыкуле.

1. ПРЫСЛОЎЕ І ПРЭДЫКАТНЫЯ ЗНАКІ

Палажэнне аб тым, што прыслоўе ўяўляе сабой адзін са спосабаў “моўнай (граматычнай) рэпрэзентацыі складанай семантычнай катэгорыі прыкметы” [Савелова, 2009, с. 20], у сучаснай граматыцы прымаецца традыцыйна, аднак у асобных працах небеспадстаўна ўказваецца на недакладнасць азначэння ‘прыкмета прыкметы’. У ім, як адзначае В.Б. Яўцюхін, выразна падкрэсліваецца роўнасць двух прыкметавых знакаў – дзеяслова–носьбіта асноўнай прэдыкацыі – і прыслоўя, якое па-іншаму называюць прэдыкатам другога парадку. Не задавальняе даследчыка і варыянт ‘прыкмета прэдыката’, паколькі прыкмета, згодна з сучаснымі сінтаксічнымі ўяўленнямі, патэнцыяльна пераўтвараецца ў прэдыкат [Евтюхін, 1981, с. 135]: *Выдатная кніга* → *Кніга выдатная*. Па сутнасці, аўтар ставіць пад сумнеў магчымасць трансфармацыі прыслоўя ў прапазітыўную структуру, у прыдзеяслоўнай пазіцыі выражаную імпліцытна, але здольную да эксплікацыі. У сувязі з гэтым пытанне аб прэдыкатываных здольнасцях адвербіяльных лексем патрабуе дэтальнага разгляду.

Вядома, што прыслоўе, як і любая знамянальная часціна мовы, здольна служыць асноўным сродкам характарызацыі суб’екта ў выказванні: *Сястра замужам, Вёска яшчэ далёка, Бібліятэка ўнізе, Выхад прама, Грошы дарэчы, Усё гэта не на-брацку*. Падобныя і некаторыя іншыя разнавіднасці бездзеяслоўных сказаў пэўны час прызнаваліся семантычна непаўнавартаснымі, “неграматычнымі”, няпоўнымі. Аднак у апошні час усталявалася думка, што такая пазіцыя “збядняе ўяўленні аб рэальнай граматычнай сістэме” [Золотова, 1973, с. 126], канструктыўных магчымасцях сінтаксісу беларускай мовы. Аб самадастатковасці падобных канструкцый

сведчыць іх шырокая ўжывальнасць і камунікатыўная аўтасемантычнасць. Больш за тое, даследчыкі [Ермакова, 1969, с. 35; Калинин, 1995] зазначаюць пашырэнне прэдыкатыўнай функцыі адвербаў у XX–XXI стст.

Здольнасць прыслоўя паглыбляць прапазітыўную структуру сказа менш відавочная ў выпадках, калі лексема або ўвогуле не можа займаць пазіцыю прэдыката (*Сын старанна склаў адзенне і *Сын старанна*), або толькі ў дадзеным кантэксце служыць не асноўным сродкам арганізацыі прапазіцыі, а пашыральнікам члена сказа ці ўсяго сказа (*Гавары са мной на-беларуску* (Я. Янішчыц) пры магчымасці *Усё было на-беларуску*). Калі прыслоўе не з'яўляецца выказнікам, яно можа выражаць дадатковую прэдыкатыўнасць, што непасрэдна абумоўлена семантыка-сінтаксічнай роляй лексемы ў акце камунікацыі, сінтагматычным акружэннем, прыналежнасцю адверба да пэўнага лексіка-граматычнага разраду або падразраду.

1.1. Сярод акалічнасных прыслоўяў найбольш яўна значэнне сітуацыўнасці перадаюць **прыслоўі прычыны і мэты**: *здуру, назло, напаказ, насмех, спрасоння, сп'яна, сторупу, сумыслу: Спачатку, сторупу, нічога не заўважыў* (К. Чорны); *Храбрыя з гонарам, усім напаказ, / Насілі на тварах сваіх сіякі* (П. Броўка) – у дадзеных кантэкстах пра ўскладненне прапазіцыі сказа сігналізуе адасабленне прыслоўя / прыслоўнага спалучэння.

Аб прэдыкатыўным патэнцыяле такіх лексем сведчыць тое, што яны кандэнсуюць у сабе адну з дзвюх сітуацый, звязаных адносінамі абумоўленасці: прычына – вынік [Бондарко, 1996, с. 141]. Аднак у беларускай мове дадзеныя прыслоўі вельмі нешматлікія, яны вылічаюцца нават не сотнямі, а адным–двума дзясяткамі. Гэта тлумачыцца перш за ўсё слабай прыстасаванасцю прычыннай і мэтавай семантыкі да яе выражэння прыслоўямі. Значэнні абумоўленасці патрабуюць гранічнай эксплікаванасці такіх кампанентаў, як удзельнік(і) сітуацыі, сам прэдыкат і паказчык тыпу адносінаў паміж сітуацыямі (у дадзеным выпадку – прычына, мэта) [Бондарко, 1996, с. 153; Карцевский, 2000, с. 180; Богданов, 2008, с. 563]. Менавіта таму найбольш запатрабаванымі для выражэння абумоўленасці служаць даданыя часткі складаназалежных сказаў [Бондарко, 1996, с. 153]. Параўн.: *гранічна кампрэсаванае здуру і ...Бо ён не зразумеў...*, дзе *бо* – паказчык тыпу адносінаў, *ён* – суб'ект, *не зразумеў* – прэдыкат.

Абмежаванасць адвербіяльнага спосабу выражэння прычыны і мэты выклікана і тым, што актанта, які выражае суб'екта прэдыката, можа абазначаць выключна асобу і яна абавязкова супадае з асобай асноўнай

канструкцыі [Евтюхин, 1981, с. 137]: *Маці спрасоння не пазнала госця – Маці не пазнала госця, яна ж (а не хто іншы) толькі што прачнулася.*

Шэраг прыслоўяў мэты ўсё ж імкнецца да выражэння непрэдыкатыўнай семантыкі спосабу дзеяння (*знарок, знячэўку, назнарок, нарокам, ненаўмысля, неспраста*), што і дае падставу “сумнявацца ў выразнасці мэтавага значэння” такіх лексем [Виноградов, 2001, с. 313]. Нарэшце, значную частку прыслоўяў прычыны і мэты складаюць не знамянальныя, а займеннікавыя лексемы (*завошта, нашто, чамусьці, штось*), пазбаўленыя канкрэтна-прэдыкатыўнай семантыкі. Усё гэта істотна звужае спектр магчымасцей для ўскладнення прапазітыўнай перспектывы сказа з дапамогай прыслоўяў дадзенага разраду.

1.2. З-за сваёй нешматлікасці прыслоўі прычыны і мэты ўсё ж не могуць рэпрэзентаваць уласцівасці ўсяго адвербіяльнага класа. Найбольшую частку дадзенай часціны мовы складаюць **прыслоўі спосабу дзеяння** (у т. л. якасныя)¹, якія не ўтвараюць адзінства ні ў семантычным, ні ў сінтаксічным плане. Іх схільнасць выражаць імпліцытную (другасную) прэдыкатыўнасць залежыць ад значэння канкрэтнай лексемы і ад яе семантычнага ўзаемадзеяння з усёй структурай сказа або з галоўным словам, да якога прымыкае прыслоўе.

У цэлым жа здольнасць многіх прыслоўяў паглыбляць структуру выказвання сваёй патэнцыяльнай прэдыкатыўнасцю выклікана іх словаўтваральнай сувяззю з прыметнікамі і ад’ектываванымі дзеепрыметнікамі, якія валодаюць значна большымі, чым прыслоўі, магчымасцямі арганізоўваць прапазіцыю. Яшчэ А.А. Шахматаў заўважыў, што “ўсялякія атрыбутыўныя адносіны могуць мысліцца і прэдыкатыўна” [Шахматов, 2001, с. 179]: *Адказны вучань* (атрыбутыўная функцыя прыметніка) → *Вучань адказны* (прэдыкатыўная функцыя). З такой жа лёгкасцю паставіць прыслоўную прыкмету ў прэдыкатыўную пазіцыю атрымліваецца далёка не заўсёды. Перадумовай прапазіцыйнага разгортвання якасных прыслоўяў служаць і іх адносіны функцыянальнай аманіміі з прэдыкатыўнымі прыслоўямі (параўн.: *дзіўна, прыгожа, страшна* і г. д.). Прыслоўі спосабу дзеяння набываюць здольнасць выражаць згорнутую прэдыкатыўнасць у наступных выпадках.

1.2.1. Адвербіяльная лексема ў спалучэнні з дзеясловам можа ўтвараць **канструкцыю са значэннем абумоўленасці**. Як згадвалася, у беларускай мове надзвычай абмежаваны прыслоўі, якія спецыялізуецца на выражэнні паняццяў ‘прычына’ і ‘мэта’ ў чыстым выглядзе. Гэта кампенсуецца тым,

¹ Па сведчанні В.Б. Яўцюхіна, сярод прыслоўяў, якія выконваюць акалічнасную функцыю, 99% складаюць прыслоўі спосабу дзеяння [Евтюхин, 2010, с. 176].

што прычыннае і мэтавае значэнні выступаюць у семантыцы прыслоўя не як асноўныя, а як дадатковыя. Каўзальнымі семамі адвербы ўскладняюцца пры спалучэнні з дзеясловамі, якія перадаюць вынік праяўлення адвербіяльнай прыкметы, г. зн. у выпадку паслядоўнай эксплікацыі двух звёнаў сітуацыі абумоўленасці (прычына – вынік): ...*Зорачка-свавольніца / Зноў, нібы збянтэжана, схаваетца...* (Н. Мацяш) – ‘разгублена, атарапела’ і ‘таму што збянтэжылася’; *Прад ураганам дрэвы – на калені! / І толькі стогнуць здушана яны* (Н. Мацяш) – ‘прыглушана, аслаблена’ і ‘бо знаходзяцца ў заціснутым стане, адчуваюць прыгнечанасць’. Параўн.: *збянтэжана схаваетца і збянтэжана глядзіць, стогнуць здушана і гавораць здушана* – прыслоўі ў другіх спалучэннях пар ужо не перадаюць каўзальнай семантыкі.

1.2.2. Прэдыкатыўнымі патэнцыямі валодаюць і **ацэначныя прыслоўі**, якія кваліфікуюць не асобны кампанент сітуацыі, а ўсю сітуацыю: *Ён прадбачліва выклікаў пажарнікаў* → *Ён выклікаў пажарнікаў, і гэта было (аказалася) прадбачлівым*; *Сястра легкадумна не ўзяла з сабой парасон* → *Сястра не ўзяла з сабой парасон, і гэты ўчынак аказаўся легкадумным*. Заклучаная ў падобных прыслоўях скрытая прапазіцыйнасць эксплікуецца шляхам трансфармацыі зыходных сінтаксічных адзінак у сказы з далучальнымі канструкцыямі. У Е. Рудніцкая [1993, с. 10–12] прапануецца крытэрыі размежавання звычайных прыслоўяў спосабу дзеяння і падобных сентэнцыяльных прыслоўяў. Сказы з апошнімі дапускаюць “тое-што-наміналізацыі”: *Тое, што сястра не ўзяла з сабой парасон, было легкадумным*.

Пры гэтым звычайныя якасныя і колькасныя пашыральнікі дзеясловаў трансфармуюцца ў “тое-як-наміналізацыі”: *Міхаіл паводзіў сябе легкадумна* → *Тое, як паводзіў сябе Міхаіл, было легкадумна*. З непрапазітыўнымі прыслоўямі нельга стварыць далучальную канструкцыю: *Міхаіл паводзіў сябе, і гэта было легкадумным*. Параўн. таксама: *Вучань выразна прачытаў верш* → *Вучань прачытаў верш, і гэта было выразным*.

1.2.3. Па сінтаксічных паводзінах шмат агульнага з другаснымі прэдыкатамі выяўляюць і **прыслоўі стану** (такую граматычную аналогію праводзіць [Антонова, 2011]): *Субяседнік стомлена засмяяўся*; з кантэкстаў Н. Мацяш: *Адданым словам, песняй, зёлкаю / Натхнёна долю сэрцам-пчолкаю / Для людю вышыеш!* (1); *Нераскайна / Высозную цэннасць / Надавала сама / І парыўнаму кроку насустрач, / І загойнаму слову* (2). У падобных кантэкстах [Sitarski, 2001, с. 104; Норман, 2003] бачаць кантамінацыю дзвюх

элементарных сінтаксічных структур, “дадатковы фокус прэдыкатыўнага напружання”: *Субсяседнік засмяяўся і Ён стомлены; Для лоду вышыеш... і Ты ў натхненні; Надавала высозную цэннасць... і Я нераскайна.*

1.2.4. Мастацкія, у прыватнасці паэтычныя, тэксты ўвогуле прадстаўляюць цікавыя выпадкі функцыянавання прыслоўяў. У параўнанні з натуральнай мовай паэтычная значна больш дынамічная: сінтагматычныя і парадымматычныя адносіны тут вылучаюцца большай ступенню свабоды. У паэзіі “мова перасягае саму сябе” [Бахтин, 1986, с. 65], на практыцы рэалізуе тое, што ў самой сістэме яшчэ не аформілася, а існуе ў патэнцыі.

У паэтычным маўленні прыслоўе яшчэ шырэй дэманструе свой патэнцыял паглыбляць прэдыкатыўную структуру выказвання. Гэта назіраецца, у прыватнасці, пры **сінтаксічным зруху** – з’яве, што арыентавана на моўную гульню, на дасягненне пэўнага стылістычнага эфекту. У залежнасці ад камунікатыўных задач аўтара і сэнсавага фокуса, які актуалізуецца пры сінтаксічным зруху, вылучаецца некалькі яго відаў у прыслоўнай сферы.

У якасці другаснага прэдыката прыслоўе можа ўжывацца **пры дзеясловах з аслабленым лексічным значэннем** (руху, існавання, стану), у выніку чаго такія дзеясловы часам набліжаюцца да звязачных і служаць толькі для выражэння граматычных катэгорый часу, асобы, мадальнасці. У лінгвістычнай літаратуры часцей звяртаюць увагу на выказванні з двайнымі сінтаксічнымі сувязямі тыпу *Ён сядзіць злы*, дзе прыметнік з’яўляецца іменным прэдыкатыўным кампанентам. Між тым, аналагічную функцыю могуць выконваць і прыслоўі: *...Святыя, як ратаі, басанога / Стаяць, хоць штовякова пласт сыры / Кладзе на іх абліччы асцярога* (Р. Барадулін) – *стаяць басанога* замест *басаногія старыя*.

У мастацкіх тэкстах субстытуцыя ўзуальнага ад’ектыўнага спосабу выражэння прыкметы нестандартным адвербіяльным больш пашырана **пры лексічна паўназначных дзеясловах**. На частотнасць такога прыёму ў тэкстах аўтараў розных стыляў і мастацкіх напрамкаў неаднакратна звярталі ўвагу даследчыкі [Власов, 1959; Ермакова, 1969; Золотова, 1973, с. 262–263; Норман, 1994, с. 183–186; Sitarski, 2001, с. 103]. Пры гэтым граматычныя і семантычныя сувязі прыслоўя не супадаюць: прымыкаючы да дзеяслова, прыслоўе ўзаемадзейнічае з семантычнай структурай назоўніка, што выражае значэнне суб’екта дзеяння, ці, іншымі словамі, прыслоўе служыць толькі “для «ўяўнай» характарыстыкі дзеяння” [Ермакова, 1969, с. 47]: *Паката дах апусціў плячо – паката апусціў* замест *пакаты дах; Шапка-вушанка / Вусата хрумстала канюшыну – вусата хрумстала* замест

вусатая шапка-вушанка; Там плот / Кожным моцным калом / Смяецца сабе рэдказуба... – смяецца рэдказуба замест плот рэдказубы (кантэксты Р. Барадуліна); Ды бывае – неба глянэ так падсінена! (Н. Мацяш) – *гляне падсінена замест неба падсінена.*

Нестандартнасць падобных канструкцый з прыслоўямі абумоўлена тым, што ў дадзеных кантэкстах адвербы, падобна да прыметнікаў, перадаюць канстантныя рысы ўтваральнікаў дзеяння. Як вядома, вобразная атрыбуцыя суб'екта або прэдыката павышае іх значнасць у структуры выказвання. З гэтай прычыны пры сінтаксічным зруху адбываецца пераарыентацыя сэнсавага фокуса: акцэнт пераносіцца з імені, якое з'яўляецца перш за ўсё ідэнтыфікуючым знакам і мае “быццё ў прасторы”, на дзеяслоў, які “мысліцца ў часе” [Кубрякова, 1978, с. 101]. Адпаведна пры выкарыстанні прыслоўяў замест прыметнікаў актуалізуюцца не прадметна-прасторавыя прыкметы, а іх сітуацыйнае ўвасабленне праз канкрэтныя дзеянні/пэўны стан.

Не атрымала апісання ў навуковай літаратуры больш рэдкая з'ява, таксама звязаная з прэдыкатыўным ускладненнем выказвання – **аб'яднанне ў прыслоўі семантыкі стану і якасці** і адпаведна сінтаксічных уласцівасцей прэдыкатыва і дзеяслоўнага пашыральніка: *Млосна кракае качка, / Млосна пахне мядовік* (Р. Барадулін); *Скаланулася да глыбінь / На пагоду свежа і золка...* (Н. Мацяш). Прыслоўі *млосна* і *золка* маюць адзіную сінтаксічную функцыю – прэдыкатываў у аднастаўным безасабовым сказе, аднак яна змяняецца на нехарактэрную для гэтых лексем акалічнасную. Параўн. тыповы спосаб выражэння стану гэтымі лексемамі: *У труме млосна, бы ў папчы кратэра...* (Р. Барадулін); *Млосна ад малін у расцяробах* (Р. Барадулін); *Шэра і золка. / Вось мы і падсочаны / Вокам разлукі* (Н. Мацяш).

Некаторыя адвербіяльныя лексемы ў залежнасці ад камунікатыўнага намеру і ва узусе могуць перадаваць і стан, і якасць (г. зн. не маюць згаданай функцыянальна-сінтаксічнай абмежаванасці). Сінкрэтызм такіх прыслоўяў праяўляецца ў выпадках, калі яны, прымыкаючы да дзеясловаў/ад'ектываў, усё ж семантычна набліжаюцца да прэдыкатываў: *На золаку, / на золаку / Муруг трывожна пахне...* (Р. Барадулін); *Сарамяжнымі іскрамі грудкі / Мне балюча прабіліся ў ростані* (Р. Барадулін); *... Чуць, як лістком адным / Балюча куст жывы...* (Н. Мацяш). У дадзеных кантэкстах кантамінуюцца рознаструктурныя (асабовая і безасабовая) прэдыкатыўныя адзінкі: *Млосна кракае качка – Качка кракае і Ёй млосна; Муруг трывожна пахне – Муруг пахне і Мне трывожна; Грудкі мне балюча прабіліся – Грудкі прабіліся і Мне балюча; Балюча куст жывы – Куст жывы і Мне (яму) балюча, і гэта*

дапамагае аўтарам перадаць думку ў канцэнтраваным выглядзе, г. зн. забяспечвае кампрэсію лірычных радкоў.

Больш за тое, адмова ад тыповых безасабовых канструкцый дазваляе паэтам, па-першае, падкрэсліць цесную ўзаемасувязь стану і дзеяння/прыкметы, якія выклікаюць дадзены стан (прычым стан і дзеянне могуць зыходзіць ад розных суб'ектаў), па-другое, у пэўнай ступені “прыглушыць” суб'ектывізм светаадчування лірычнага героя. Так, у выніку недакладнай вызначанасці і дыфузнасці суб'екта(-ў) стану ствараецца ўражанне судакранання псіхалагічнага настрою асобы і дамінуючага “эмацыянальнага” каларыту навакольнага свету, акцэнтуюцца непарыўнае адзінства чалавека і прыроды.

Нарэшце, імпліцытную прэдыкатыўную прыкмету могуць утрымліваць не толькі прыслоўі ў складзе нестандартных сінтагматычных адзінак, але і самі **аказіянальныя прыслоўі**, прычым пры разгортванні прыслоўяў трэба ўлічваць іх метафарычна-асацыятыўныя сэнсы. Напрыклад, у Р. Барадуліна: *Ультрасучаснаю галавешкаю / Жазло [рэгуліроўшчыка] **накіроўча** гарыць* (= жазло гарыць, каб накіроўваць); *І рэха / **пагасла** / ахне: Дафн- / ні- / сс!* (= рэха ахне, калі будзе згасаць/згасне); *Памяці вузельчыкі, / Дзён хатуль / Развяжы не **ўтаіста**, / Выкладзь не ў хвальбе, / З чым жа ты вяртаешся / Да сябе!* (= не ўтойвай).

2. ПРЫСЛОЎІ І ПРАДМЕТНЫЯ СЛОВЫ (ІДЭНТЫФІКУЮЧЫЯ ЗНАКІ)

Хоць паводле сучасных граматычных уяўленняў прыслоўе ўваходзіць у шэраг прыкметавых слоў, яшчэ ў Антычнасці дадзеную катэгорыю разглядалі як “сярэдную часціну мовы”, менавіта пад такой назвай яна з'явілася ў працы стоіка Антыпатра. Дыянісій Галікарнаскі сведчыць, што стоікі вылучылі прыслоўе з дзеяслова. Аднак яшчэ Арыстоцель быў схільны разглядаць прыслоўе сярод імёнаў, як і прыметнік, з якім яно непасрэдна звязана. Перамяшчэнне прыслоўя са сферы імені ў сферу дзеяслова якраз адлюстравалася ў намінацыі “сярэдняя” і сведчыла аб “рэдукцыі сутнасці да якасці” [Степанов, 1985, с. 149].

Прыслоўе ў цэлым характарызуецца абстрактнасцю семантыкі, не выпадкова “непрадметна-прыкметавая” значэнне В.Б. Яўцюхін прапануе лічыць інтэгратыўнай рысай дадзенай катэгорыі. Аднак і гэтая ўласцівасць у прыслоўяў – надзвычай пярэстага класа – праяўляецца неаднолькава: найбольш яскрава ў якасных адвербаў, у словаўтваральных ланцужках якіх адсутнічаюць назоўнікі (*весела, прыгожа, шчодро*), і менш выразна

ў прыслоўяў, звязаных з субстантывамі апасродкаванай матывацыяй (*канструкцыйна, па-змяінаму, планава*).

2.1. На паступовае ўключэнне адносных прыметнікаў у працэсы прыслоўнай дэрывацыі пачынаючы з канца XIX ст. указваў В.У. Вінаградаў [Виноградов, 2001, с. 288]. У рускай мове яго часу згаданая тэндэнцыя ўмацавалася. Данья П.П. Шубы [1962, с. 73–74, 82–89, 131–136] сведчаць пра існаванне значнай колькасці прыслоўяў, утвораных ад адносных ад’ектываў, і ў беларускай мове гэтага перыяду. Б. Норман [2003], А. Sitarski [2001, с. 43, 105] адзначаюць істотнае пашырэнне гэтага працэсу ў славянскіх мовах пачатку XXI ст.

Прынята лічыць, што сам утваральны прыметнік побач з першасным адносным значэннем (*ільняная сарочка, берагавая лінія, хатні тэлефон*) можа выражаць якаснасць (*прамовіць хатняй інтанацыяй*). Прыслоўе ж захоўвае толькі ацэнна-характарыстычную семантыку матывавальнага слова і, такім чынам, адасабляецца ад “матэрыяльных” сем назоўніка: *сястрынскія курсы, сястрынская ласка і апекаваць па-сястрынску; чалавечая постаць, чалавечая спагада і абыходзіца па-чалавечы*.

Але гэтая заканамернасць вытрымліваецца не заўсёды. Так, у мастацкіх тэкстах сапраўды найчасцей актуалізуюцца пераносныя, вобразна-асацыятыўныя семы прыслоўя. Параўн. кантэксты Р. Барадуліна: *Гранаты ляжаць сцежалела, барвяна, / Нібы капішукі, што грашыма напханы* (1); *Паэт – ён гарыць, / Як балючы гузак, / На лобе абражанага народа. / Знявага вялікадзяржаўна ўрачэ / Паэта радкі – / Ад упуду замова* (2). Аднак у афіцыйным маўленні адвербы могуць захоўваць адноснае значэнне, звязанае з прадметнасцю: *Адчуваецца часам няўменне выбраць ідэйна і мастацкі паўнацэнны тэкст* (з перыёдыкі); *Канструкцыйна бетонныя ўмацаванні рабілі маналітнымі і зборнымі – з тыпавых блокаў...* (з навуковай літаратуры).

Прадуктыўнасцю ў беларускай мове вылучаюцца прыслоўі параўнання і прыпадабнення тыпу *па-арлінаму, па-бацькоўску, па-гарадскаму, па-дзіцячы*, а таксама *бліскавічна, жалейкава, ліхвярна*. Большасць даследчыкаў лічыць іх матывацыйнай базай адносных прыметнікаў. Аднак некаторыя аўтары (напрыклад, [Земская, 2011, с. 71–72]) удакладняюць, што пры ўтварэнні падобных адвербаў назіраецца разыходжанне адносін фармальнай і семантычнай вытворнасці: па форме такія прыслоўі ўтвараюцца ад асноў адсубстантыўных прыметнікаў (*па-ваўчынаму – ваўчыны, жаўрукова – жаўруковы*), а семантычна суадносяцца з аднакарэннымі

назоўнікамі ('як воўк', 'як жаўрук'). Падкрэсліваючы непасрэдную сувязь прыслоўяў тыпу *па-бацькоўску*, *па-майстэрску* з назоўнікамі, В.П. Ермакова выказвае думку аб паступовым фарміраванні новага словаўтваральнага сродку ў такіх лексем – прыстаўкі *па-* і суфіксаў *-ску*, *-оўску* замест *па-...-у*, які акцэнтую словаўтваральную сувязь прыслоўя з прыметнікам [Ермакова, 1966, с. 54].

У той жа час прыслоўе выбіральна пераймае семы субстантыва, з якім карэлюе. У адвербіяльных лексемах згаданага тыпу замацоўваюцца не канкрэтна-намінацыйныя, а якасныя, абагульнена-вобразныя, асацыятыўна-канататыўныя семы назоўніка. Гэта выклікана тым, што з дапамогай прыслоўяў параўнання і прыпадабнення ўводзіцца аб'ект параўнання (тое, з чым параўноўваецца) – носьбіт устойлівых, пазнавальных рыс, прэсупазіцыйнае веданне якіх служыць для характарыстыкі (раскрыцця якасцей) суб'екта параўнання (таго, што параўноўваецца).

Замацаваныя ў прыслоўі якасныя семы могуць увогуле не адлюстроўвацца ў слоўніках або фіксуюцца пад другім, трэцім і інш. значэннямі назоўніка. Напрыклад, лексема *па-гарадскому* мае семантычны інварыянт 'так, як у горадзе', які па-рознаму канкрэтызуецца ў кантэкстах: *Жанчына стаяла перада мною ў саматканай спадніцы... у грубым і цяжкім абутку на вялізных нагах, у кофце, скроенай ужо трохі па-гарадскому...* (Э. Ажэшка) – 'элегантна, модна'; *І большасць жыхароў вёсак, дзе больш распаўсюджанай была нацыянальная мова, каб не паказваць сваю быццам бы вясковую адсталасць, прыехаўшы ў горад, стараліся і размаўляць "па-гарадскому"* (з перыёдыкі) – 'граматна, як адукаваныя'; *У вёсцы Ельня жывуць па-гарадскому, а працуюць – як вяскоўцы* (з перыёдыкі) – 'з усімі выгодамі'. Ніводная з прыведзеных сем не пададзена ні пад словам *гарадскі*, ні пад словам *горад* [Атраховіч, 1977–1984].

Прыслоўе *па-майстэрску* суадносіцца з *майстар*, якасныя семы якога пададзены ў трэцім значэнні: 'чалавек, які дасягнуў высокага майстэрства ў сваёй справе. // Аб лоўкім, здатным да чаго-небудзь чалавеку'; лексема *па-чыноўніцку* семантычна карэлюе з назоўнікам *чыноўнік*, у другім значэнні якога зафіксаваны якасныя семы: 'асоба, служачы, які выконвае сваю работу фармальна, раўнадушна, без жывога інтарэсу, строга па інструкцыі' [Атраховіч, 1977–1984].

Разглядаючы прыслоўнае словаўтварэнне ад адносных прыметнікаў, часта акцэнтуюць увагу на іх якасным пераасэнсаванні (*майстэрскі*, *чыноўніцкі* і інш.). Разам з тым прыведзеныя факты сведчаць, што і самі субстантывы (тыпу *майстар*, *чыноўнік*) могуць набываць пераносную, якасна-характары-

стычную семантыку, даступную для ўвасаблення ў прыслоўях. У сувязі з гэтым умовы для абстрагавання семантыкі прыслоўяў ствараюцца незалежна ад таго, як вырашаецца пытанне аб іх утваральных словах. Прыслоўі, нават і ўзведзеныя да назоўнікаў, пераймаюць не субстанцыянальную, а якасную іх семантыку. Бясспрэчна, і самі субстантывы могуць перадаваць якасці (*прыгажосць, чырвань*), але такія лексемы з'яўляюцца непрататыповымі прадстаўнікамі класа і складаюць яго перыферыю. Семантыка канкрэтных імёнаў як цэнтральных адзінак назоўніка ў прыслоўі не адлюстроўваецца, таму яно і не прызнаецца прадметным знакам.

2.2. Непасрэдна ад субстантываў у выніку адвербіялізацыі іх форм утвараюцца **акалічнасныя адвербы**. Калі прыслоўі прычыны і мэты, як было паказала вышэй, сваёй сітуацыйнай семантыкай набліжаюцца да прэдыкатыўных знакаў, калі тэмпаральныя прыслоўі з-за абстрактнасці катэгорыі часу таксама не ўтрымліваюць прадметных сем, то адвербіяльная лакатыўная семантыка, здавалася б, павінна быць найбольш прадметна-арыентаванай. Аднак якраз на прыкладзе **прыслоўяў месца** выразна дэманструецца агульная схільнасць адвербіяльнага класа абстрагавацца ад субстанцыянальнага значэння назоўнікаў.

Вядучую ролю ў выражэнні прасторавых акалічнасцей адыгрывае “прадметная” часціна мовы – назоўнік (*з-над стала, на дах, перад домам*), а прыслоўям уласціва абазначэнне не ўласна прадметнага плана прасторы, а яго прыкметавых складнікаў – разнастайных граней прасторавай арыентацыі” [Богданов, 2008, с. 556]. Прыслоўі месца характарызуюцца яўнай семантычнай неканкрэтнасцю: *блізка, даверху, згары, назад, непадалёку*. Паказальна, што лексемы гэтага разраду выразна набліжаюцца да дэйктычных слоў – абазначаюць месца ў адносінах да суб'екта маўлення: *злева – справа, унізе – зверху – наперадзе* і г. д. Такія прыслоўі спецыялізуюцца на абслугоўванні антрапацэнтрычнай, а дакладней – эгацэнтрычнай сферы [Богданов, 2008, с. 566]. Не выпадкова, што значную іх частку складаюць займеннікавыя лексемы: *адкуль, ніадкуль, дасюль, дзесьці, пагэтуль*. У асобных выпадках пераходу канкрэтных назоўнікаў у прыслоўі ў апошніх ізноў жа актуалізуюцца прыкметавыя, дэйктычныя, г. зн. суб'ектна-арыентаваныя, сітуацыйна-абумоўленыя семантычныя складнікі: *у гасцях* абазначае не канкрэтнае месца, а ‘там, дзе хто-небудзь знаходзіцца на правах госця’; *дома* ‘у сваёй хаце, кватэры, там, дзе жывеш’, а не ў пэўным доме; *надворку* ‘са знешняга, надворнага боку, звонку таго аб'екта, пра які ідзе гаворка’ і г. д.

2.3. Генетычная сувязь прыслоўяў з прадметнымі знакамі праяўляецца і ў такіх маўленчых з’явах, як **ажыўленне ўнутранай формы азначальных і акалічнасных прыслоўных лексем, іх дэадвербіялізацыя і субстантывацыя**. На думку Н.Я. Пятровай, граматыкалізацыя ўнутранай формы прыслоўяў ахоплівае тыя лексемы, морфа-семантычная структура якіх можа быць атаясамлена з граматычнай (склонавай або прыназоўнікава-склонавай) формай назоўніка (*бесперастанку, бітком, напаказ, убок*). Больш за тое, нават пры ўтварэнні прыслоўяў ад несубстантыўных асноў дэрывацыйны сродак можа “аформіць” прыслоўе такім чынам, што яно “выклікае... асацыяцыі з граматычнай формай назоўніка”. Так, па аналогіі з назоўнікам рээтымалагізуюцца як субстантыўныя, так і квазіадсубстантыўныя прыслоўі [Петрова, 2009, с. 30].

Семантычнае пераасэнсаванне марфемнага складу прыслоўяў (атаясамліванне прэфікса з прыназоўнікам, а суфікса або яго часткі з флексіяй) садзейнічае вяртанню або набыццю прыслоўем субстантыўных уласцівасцей. Гэта ажыццяўляецца ў асаблівых умовах звязанасці з назоўнікам:

1) пры сутыкненні прыслоўя і прыназоўнікава-склонавай субстантыўнай формы, на базе якой узнікла гэта прыслоўе: ... *У гасцях саладзей / Мёд цягнуць, / І хмялець **наволі**, / І тужыць па згубленай волі...* (Р. Барадулін);

2) пры звязанні ў вузкім кантэксце прыслоўя і іменнай словаформы, пабудаваных па адной структурнай мадэлі: *Хто вас, / На ноч / Ці назаўжды спазнелых, / Палічыць і прыпомніць сярод тысяч / Такіх / Банальна рыжых / Мурашоў?! (Н. Мацяш);*

3) пры далучэнні да прыслоўя дапасаванага азначэння, якое раздзяляе адвербіяльную лексему, парушае яе цэласнасць: *Любка **да** вялікай спадобы мне...* (Г. Далідовіч);

4) у выпадках абыгрывання каранёвага падабенства прыслоўя з субстантывамі пры непадобнасці іх прэфіксальнага афармлення і граматычнай формы: *Б’е **пералёты** навылёт знямога **недалёту*** (Р. Барадулін).

Прыведзеныя кантэксты сведчаць аб узбагачэнні мастацкіх тэкстаў асацыятыўнымі сэнсамі, якія ўзнікаюць за кошт пераклічкі вытворнага і (квазі)ўтвараючага слоў, аднак гэта ажыццяўляецца ў асаблівых сітуацыях моўнай гульні. Тым не менш і ў такіх выпадках прыслоўі, як правіла, захоўваюць сваю ідэнтычнасць адпаведным лексемам моўнай сістэмы. Парушэнне цэласнасці прыслоўяў (тыпу *да вялікай спадобы*) сустракаецца адносна рэдка і выводзіць дадзены адзінкі за межы адвербіяльнага класа.

Такім чынам, сярод асноўных часцін мовы прыслоўе займае асаблівае месца. Сфарміраванае на базе прэдыкатных і прадметных слоў, само яно ні да аднаго з гэтых класаў не можа быць прылічана ў поўнай меры. Безумоўна, адцягненасць семантыкі адвербаў не дазваляе разглядаць іх як прадметныя знакі. Звязанае з субстантывамі адносінамі структурнай або семантычнай вытворнасці ў сінхраніі і дыяхраніі, прыслоўе абстрагуе канкрэтна-субстанцыянальную энсавую аснову прадметных знакаў, тым самым аддаляючыся ад іх. Часам словаўтваральная ці асацыятыўная прыслоўна-назоўнікавая сувязь, якая захоўваецца ў свядомасці носьбітаў мовы, эксплікуецца ў выпадках моўнай гульні, аднак такія з’явы абмежаваны пэўнымі стылістычнымі ўмовамі і пры гэтым некаторыя лексемныя неабходна кваліфікаваць як пераходныя адзінкі, а не ўласна прыслоўі.

Да прэдыкатных знакаў прыслоўі стаяць, бяспрэчна, бліжэй. Яны могуць займаць пазіцыю асноўнага прэдыката выказвання, аднак у гэтым істотна абмежаваны, напрыклад, якасныя прыслоўі на *-а* – найбольш шматлікі і прадуктыўны адвербіяльны разрад. Гэта часткова кампенсуецца тым, што якасныя адвербы праз разнастайныя семантыка-сінтаксічныя механізмы ўцягваюцца ў сістэму сродкаў выражэння дадатковай прэдыкатыўнасці. Аднак значная частка прыслоўяў усё ж перадае непрэдыкатыўную прыкмету. Многія выпадкі выражэння прыслоўямі імпліцытнай прэдыкатыўнасці зноў жа рэалізуюцца выключна ў мастацкіх тэкстах і не сустракаюцца ва узусе. Нарэшце, асноўнай сінтаксічнай функцыяй, якая адыгрывае выключную ролю пры ідэнтыфікацыі прыслоўя ў часцінамоўнай сістэме, з’яўляецца акалічнасная, а адвербіяльная паняційная дамінанта ‘якасць’ (аналаг атрыбутыўнасці ў прыметнікаў) затушоўвае іх патэнцыяльную прэдыкатыўнасць.

З гэтага вынікае, што прыслоўе толькі часткова пераймае ўласцівасці матывуючых слоў, іначай яно не набыло б самастойнага статусу. Але разнароднасць характарыстык, якія сумяшчаюцца ў прыслоўі, – ласцівасцей, па сутнасці, двух проціпастаўленых класаў слоў – істотна ўскладняюць апісанне саміх адвербаў. Астатнія асноўныя часціны мовы “характарызуюцца... ў залежнасці ад іх уваходжання ў прапазіцыю”, а для прыслоўя “з’яўляецца неспецыфічнай функцыя выражальніка элементаў прапазітыўнай формулы” [Евтюхин, 1981, с. 138], дакладней, цэнтральных яе кампанентаў – суб’екта і прэдыката. У сувязі з гэтым для больш дакладнага прадстаўлення сістэмы асноўных часцін мовы і кожнага з яе элементаў варта праводзіць проціпастаўленне прадметных і непрадметных слоў, а ў рамках апошніх размяжоўваць прэдыкатныя і непрэдыкатныя знакі. Пытанне аб падборы

дадатных тэрмінаў (замест *непрадметны*, *непрэдыкатны*) захоўвае сваю актуальнасць. Аднак тэндэнцыя да дыферэнцыяцыі непрадметных слоў ужо існуе, у прыватнасці, адвербіяльную класему пачынаюць вызначаць не як ‘прыкмета прыкметы’, а як ‘прыкмета “вызначальніка” прадмета – атрыбута або прэдыката’ [Савелова, 2009, с. 74].

БІБЛІЯГРАФІЯ

- Антонова Полина, 2011, *Синтаксис наречий состояния и вторичных предикатов в русском языке*, “Acta Linguistica Petropolitana. Труды Института лингвистических исследований РАН”, т. VII, ч. 3, с. 245–251.
- Арутюнова Нина, 1999, *Язык и мир человека*, Языки русской культуры, Москва.
- Атраховіч (Крапіва) Кандрат, рэд., 1977–1984, *Тлумачальны слоўнік беларускай мовы*, Беларуска Савецкая Энцыклапедыя, Мінск.
- Бахтин Михаил, 1986, *Литературно-критические статьи*, Художественная литература, Москва.
- Богданов Сергей, ред., 2008, *Морфология современного русского языка*, Издательство Санкт-Петербургского университета, Санкт-Петербург.
- Виноградов Виктор, 2001, *Русский язык. Грамматическое учение о слове*, Русский язык, Москва.
- Власов Александр, 1959, *О некоторых особенностях употребления наречий в языке современной художественной литературы*, “Ученые записки Таджикского университета”, Серия филологических наук, вып. 3, т. 19, с. 148–155.
- Бондарко Александр, ред., 1996, *Теория функциональной грамматики: Локативность. Бытийность. Посессивность. Обусловленность*, Наука, Санкт-Петербург.
- Евтюхин Вячеслав, 1981, *Семантико-синтаксические аспекты наречия как части речи*, в: М. Кашеева, ред., *Семантические аспекты языка*, Издательство ЛГУ, Ленинград, с. 130–140.
- Евтюхин Вячеслав, 2010, *О наречии как части речи*, в: М. Воейкова, ред., *От значения к форме, от формы к значению*, Языки славянских культур, Москва–Ярославль, с. 167–178.
- Ермакова Ольга, 1966, *О некоторых общих вопросах словообразования наречий*, в: Е. Земская, Д. Шмелев, ред., *Развитие словообразования современного русского языка*, Наука, Москва, с. 45–54.

- ЕРМАКОВА Ольга, 1969, *О связи словообразовательных и синтаксических явлений*, в: О. Ермакова, ред., *Вопросы синтаксиса русского языка*, Издательство Тульского государственного педагогического университета, Калуга, с. 34–47.
- ЗЕМСКАЯ Елена, 2011, *Современный русский язык. Словообразование*, Флинта: Наука, Москва.
- ЗОЛОТОВА Галина, 1973, *Очерк функционального синтаксиса русского языка*, Наука, Москва.
- КАЛИНИН Александр, 1995, *Предикативное употребление наречий в современном русском языке*, в: В. Чернов, ред., *Семантика, функционирование, текст*, Издательство Вятского государственного педагогического университета, Киров, с. 81–89.
- КАРЦЕВСКИЙ Семен, 2000, *Из лингвистического наследия*, Языки русской культуры, Москва.
- КУБРЯКОВА Елена, 1978, *Части речи в ономасиологическом освещении*, Наука, Москва.
- НОРМАН Борис, 1994, *Грамматика говорящего*, Издательство Санкт-Петербургского университета, Санкт-Петербург.
- НОРМАН Борис, 2003, *Наречие в современных славянских языках: словообразовательные, семантические и синтаксические аспекты развития*, в: А. Лукашанец, ред., *Мовазнаўства. Літаратура. Культуралогія. Фалькларыстыка: XIII Міжнародны з'езд славістаў (Любляна, 2003): Доклады беларускай дэлегацыі*, Беларуская навука, Мінск, с. 159–174.
- ПЕТРОВА Наталия, 2009, *Грамматикализация внутренней формы слова как номинативный ресурс языка*, Издательство Московского педагогического государственного университета, Москва.
- РУДНИЦКАЯ Елена, 1993, *Сентенциальные наречия в русском языке*, Издательство Московского государственного университета, Москва.
- САВЕЛОВА Любовь, 2009, *Аспекты прагмасемантического описания системы русского наречия*, Издательство Поморского университета, Архангельск.
- СТЕПАНОВ Юрий, 1985, *В трехмерном пространстве языка (Семиотические проблемы лингвистики, философии и искусства)*, Наука, Москва.
- ФИЛИПЕНКО Марина, 1998, *Об адвербиалах с плавающей и фиксированной сферой действия (к вопросу об актантах и не-актантах предиката)*, “Семиотика и информатика”, вып. 36, с. 120–139.
- ШАХМАТОВ Алексей, 2001, *Синтаксис русского языка*, Эдиториал УРСС, Москва.
- ШВЕДОВА Наталия, ред., 1980, *Русская грамматика*, Наука, Москва.

ШУБА Павел, 1962, *Прыслоўе ў беларускай мове: марфалагічны нарыс*,
Выдавецтва АН БССР, Мінск.

SITARSKI Andrzej, 2001, *Структура и функционирование наречий в русском языке новейшего времени*, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza, Poznań.

Victoria Golubeva

PRZYSŁÓWEK W SYSTEMIE SUBSTANTIWÓW I PREDYKATÓW JĘZYKA BIAŁORUSKIEGO

Streszczenie

Artykuł poświęcony jest kategoryalnemu statusowi przysłówków we współczesnym języku białoruskim. Przysłówki jest uważany za jednostkę pochodną, która łączy cechy rzeczowników i predykatów. Pokazano, że przysłówki nie należy do żadnej z tych klas. Przysłówki powstają z rzeczowników tracących znaczenia konkretne i wyabstrahowane. Ta część mowy jest bliższa predykatom, ponieważ może być głównym predykatem w wypowiedzi. Ponadto czasami przysłówki wyraża dodatkową predykatywę i w rezultacie komplikuje strukturę semantyczną zdania. Jednak główną jego funkcją jest modyfikator okolicznikowy, który nie jest predykatem.

ADVERB IN THE SYSTEM OF SUBSTANTIVE AND PREDICATIVE WORDS OF BELARUSIAN

Summary

The article is devoted to categorical status of adverbs in modern Belarusian. The adverb is considered as a derived unit which combines the features of substantive and predicative words. It is shown that the adverb does not belong to either class. Adverbial lexemes formed from substantives lose concrete semes and abstract their meaning. This part of speech is closer to predicative words because they can be the main predicate in the utterance. In addition, sometimes the adverb expresses additional predicativity and as a result complicates the semantic structure of the sentence. But the central adverbial function is as a circumstantial modifier that is a non-predicative sign.